

ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์และระบบอุปถัมภ์ของชุมชน

ในการพิจารณาถึงความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์และระบบอุปถัมภ์ในหมู่บ้านดา จะได้พิจารณาทั้งในบุคคลชนชั้นนำที่มีตำแหน่งเป็นทางการและบุคคลชนชั้นนำที่ไม่มีตำแหน่งเป็นทางการ และยังได้พิจารณาเครือข่ายของความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ด้วย เพื่อให้ทราบถึงระบบอุปถัมภ์ ความสืบเนื่องและการเป็นผลวัตของระบบอุปถัมภ์ของบ้านดา

ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของชนชั้นนำที่เป็นทางการ

บุคคลที่มีตำแหน่งทางการที่ก้าวขึ้นเป็นบุคคลชนชั้นนำในหมู่บ้านดานั้น มีหลายคน แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงชนชั้นนำดังกล่าวจำนวน 2 คน ซึ่งนอกจากจะเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งเป็นทางการแล้วยังมีความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ด้วย กล่าวคือ

นายรา นักธุรกิจรายย่อย

นายราเป็นผู้ใหญ่บ้าน และประกอบอาชีพหลายอย่าง เช่น ทำนา 30 ไร่ ทำอิฐ มีรถบรรทุกที่ใช้บรรทุกคนงานและผลิตผลทางการเกษตร รับจ้างต่อท่อประปา เป็นช่างก่อสร้าง ทำวงดนตรีสดริง และนายรา เกิดในตระกูลใหญ่ ที่มีเครือญาติมากดังที่กล่าวมาแล้ว นายรา เป็นคนที่บุคลิกสุ่มเยือกเย็น ร่างใหญ่วัย 36 ปี เป็นคนขยันในการทำงานจนเป็นที่กล่าวขานของชาวบ้าน เป็นคนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เช่น กรณีที่ชาวบ้านฝากซื้ออุปกรณ์ก่อสร้างหรือ ขอโดยสารรถไปตลาด นายรา ไม่คิดเงินและเมื่อชาวบ้านเจ็บป่วย นายรา ก็จะไปเยี่ยมเยียนเสมอ

การทำอิฐกับการพึ่งพาแรงงาน ดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 ถึงขั้นตอน ขบวนการทำอิฐ ที่ต้องอาศัยแรงงานเป็นจำนวนมากและต่อเนื่อง ลำพังครอบครัวนายราไม่มีแรงงานพอ เพราะภรรยาทำงานเป็นลูกจ้างประจำอยู่ที่โรงพยาบาลประจำอำเภอเสนา ที่อยู่ห่างออกไปประมาณ 12 กิโลเมตร มีลูกชาย 2 คนยังเล็กและกำลังเรียนหนังสืออยู่ แรงงานที่ทำให้ นายรา เป็นประจำก็คือ ครอบครัวนายจา โดยที่นายจามีศักดิ์เป็นเขยในหมู่บ้านโดยแต่งงานกับนางทอง มี

ลูกด้วยกัน 6 คน เป็นชาย 4 คน และเป็นหญิง 2 คน มีลูกที่แต่งงานไปแล้ว 1 คน คือ คนที่ 5 ที่เป็นชาย และอยู่ด้วยกันนายจ้าง มีลูก 1 คน มีอาชีพรับจ้างในโรงงานทอรองเท้าทั้ง 2 คน ส่วนนายจาและ นางทอ รวมทั้งลูก 5 คน อยู่ที่บ้าน และทำอิฐให้นายรา ในการทำอิฐ นายจาได้แบ่งงานเกี่ยวกับการทำอิฐในครอบครัว อย่างสอดคล้องกับวัย และดูทุกคนจะรู้หน้าที่และ ทำโดยเป็นปกติ คือ นายจาจะเป็นคนที่ดูแลในทุกขั้นตอนและเป็นคนวางแผนว่า จะทำขั้นตอนไหน ก่อนหลัง ขั้นตอนไหนเร่งด่วน ตลอดจนคอยดูแลช่วงฝนตกในการหาวัสดุบดหรือส่งคนงานเก็บ ตลอดจนดูแลเผา ควบคุมแกลบไฟให้ไหม้อย่างพอเหมาะ ลูกชายคนโตและคนที่ 2 จะไปช่วยในการหาดิน การซื้อแกลบ การเอาแกลบขึ้นรถ ทั้งเอาแกลบมาเป็นเชื้อเพลิงเผาอิฐในเตาของตนเองและขายแกลบให้กับเตาอื่น และช่วยในการเอาแกลบขึ้นเตา การเก็บอิฐที่เผาเสร็จแล้วออกจากเตา เตรียมเรียงอิฐเพื่อเผาใหม่ ลูกชายคนที่ 3 จะช่วย ในการเตรียมดินหมักและนำดินที่หมักแล้วใส่ เครื่องตีดินและนำใส่รถ เป็น เพื่อให้แรงงานทออิฐ ทำการทออิฐและช่วยในการ เรียงอิฐที่ตากแห้งเพื่อรอเก็บเข้าที่ ส่วนลูกสาวและภรรยาของนายจารวมทั้งลูกชาย ก็ช่วยใน บางครั้ง คือ การทออิฐ ตลอดจนการแต่งอิฐหลังจากตากแห้งแล้ว

ความสัมพันธ์ระหว่างนายรากับแรงงานโรงอิฐ นายรา เป็นเพียงผู้ติดต่อกับ นายทุนที่ เข้ามาหาซื้ออิฐและคอยดูว่าอุปกรณ์ทำอิฐมีอะไรหมดบ้าง และจะ เร่งงานให้อิฐออก ในช่วงไหนส่วนการดำเนินงาน นายจา จะ เป็นผู้ทำ เสมือนหนึ่ง เป็นเจ้าของ รวมถึงการ หาแรงงานเพิ่ม ทั้งญาตินายราและ เพื่อนบ้านที่เป็นแรงงานชั่วคราวแต่ผลตอบแทนก็ได้ เท่ากันมาว่า ญาตินายรา ครอบครัวนายจาหรือคนอื่น ๆ แต่นายจาและครอบครัวมีความผูกพันและใกล้ชิดกับนายรา มากกว่าใครอื่นโดยที่นายจาไม่มีที่ทำการเกษตร มีที่ปลูกบ้าน 50 ตารางวา มีบ้าน 2 ชั้น 15 ตันสูง คุ้มมั่นคงนักและนายราก็ให้นายจาสร้างบ้านหลังเล็ก ๆ ในพื้นที่ของนายรา ซึ่งอยู่ติดกับโรงเผาอิฐ เท่ากับเป็นการ ฝ่าอิฐและดูแลเผาให้ในตัว ผลตอบแทนที่นายจาได้รับ คือค่าแรงจากปริมาณงาน ที่ทำได้ เท่ากับค่าแรงจ้างคนอื่น ไม่มีค่าดูแลกิจการหรือการติดต่อการงานต่าง ๆ และ เมื่อ เทียบกับโรงอิฐที่อื่นจะจ้างสูงกว่า เช่น ทออิฐนายราจ้างราคาไร่ร้อยก้อนต่อ 3 บาท แต่ที่อื่นจะให้ 4 บาท ซึ่งแรงงานที่มาทำชั่วคราวก็จะไปหาตามแต่ใครจะจ้างขั้นตอนไหนมากกว่ากัน แต่นายจา และลูกๆ จะทำให้นายราตลอด บางช่วงขาดแรงงานมาก เช่น เคยมีลูกชายนายจาคคนโตไปรับจ้าง ในกรุงเทพฯ ๆ แต่นายจาก็ เรียกให้กลับมาช่วยทำอิฐเพราะไม่มีคนงาน ลูกชายก็กลับ แต่สิ่งที่ นายจาได้รับนอก เนื่องจากค่าจ้างส่งให้นายจาคคนโต คือ " . อย่างไรก็ตามก็เป็นหลักประกัน

ว่ามึงงานท่าแน่นอน... จะทำอะไรไม่มึนอะไร... . ทามานานแล้วถ้าไม่ทำใครจะช่วยผู้ใหญ่ เขา เคย
 ช่วยเรามาก..." ซึ่ง เหมือน เป็นข้อผูกพันด้านบุญคุณที่ต้องตอบแทน โดยนายจา เชื่อว่าการที่
 นายราให้คนและครอบครัวทำอิฐตลอดและให้ที่อยู่อาศัย ตลอดจน เป็นผู้ฝากลูก เข้าโรงเรียน
 รองเท้าแพนและลูกชายคนเล็กในการไป เล่นวงดนตรีด้วย ลูกชายคนที่ 2 ไปกับวงสดริงด้วย และ
 ในการต่อ เต็มซ่อมแซมบ้าน นายราก็มาช่วยทั้งแรงงานและการช่วย เป็นธุระในการพาไปซื้ออุปกรณ์
 และ เมื่อ เจ็บป่วยนายราก็นำรถพาไปโรงพยาบาล

นอกจากการใช้แรงงานในโรงอิฐแล้วยังช่วยในงานวงสดริง การทำธุรกิจการ
 ซื้อดินแลกเปลี่ยนให้กับเตาอิฐอื่น ๆ และยังช่วยในงานก่อสร้าง โดยนายราจะขอให้ลูกนายจาไป
 เป็นลูกมือ นอกจากนี้ยังช่วยแรงงานภาคเกษตร เช่น การไถนา การคราดนา ซึ่งถ้าเป็นนาของ
 นายราแล้ว นายจาจะไม่ให้ลูกที่ไปช่วยรับเงินเป็นค่าจ้าง แต่ถ้านายรานำรถไปรับจ้างคนอื่น ๆ
 นายราก็จะให้ค่าจ้างและลูก ๆ นายจาก็จะรับ และยังช่วยเป็นตัวแทนในการขับรถ กรณีนายรา
 ไม่อยู่หรือไม่ว่าง นายจาก็จะให้ลูกมาช่วย โดยไม่รับค่าตอบแทน นอกจากนี้ยังช่วยในการลง เบ็ด
 ซึ่งบ้านนายจามีแรงงานพอ แต่นายราต้องหากคนช่วย ซึ่งลูกนายจาคนที่ 2 ก็จะมาช่วย โดยไม่รับ
 ค่าตอบแทนใด ๆ

นายรา ผู้จัดการแรงงานในหมู่บ้าน นายราเป็นที่รู้จักของคนทั้งในและนอกหมู่บ้าน
 เป็นคนกว้างขวาง และมีรถยนต์ของส่วนตัว นายราจึงช่วยในการจัดหาแรงงานในภาคเกษตร
 ให้กับชาวบ้าน โดยการไปหาจากคนนอกหมู่บ้าน โดยเฉพาะในช่วงที่มีการเพาะปลูก การเก็บ
 เกี่ยวผลผลิต ซึ่งแรงงานในหมู่บ้านไม่เพียงพอ คนที่มาติดต่อนายราส่วนใหญ่จะให้คนที่ เป็นหัวหน้า
 ครอบครัวหรือแม่บ้านมาติดต่อโดยถือ เป็นการให้เกียรติจะไม่บอกผ่านลูกและจะพูดด้วยท่าที เกรงใจ
 และจะตอบแทนโดย เมื่อถึง เวลางานของนายรา ชาวบ้านก็จะมาช่วย การมาช่วยมิได้ช่วยแรง
 โดยไม่คิดค่าแรงแต่มาช่วยโดยรับค่าจ้างค่าจ้าง โดยที่ครอบครัวที่เคยพึ่งพาให้นายราหาแรง
 งานให้ก็จะให้สมาชิกในครอบครัว 1 หรือ 2 คนไปช่วย นอกจากนี้ยังช่วยในการติดต่องานในการ
 เข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม เช่น ลูกนายจา ลูกนางชู ลูกนางสี เป็นต้น โดยที่นายราก็มี
 ส่วนได้ผลประโยชน์ในเรื่องค่ารถโดยสารที่คนงานขึ้นไปทำงาน

นายรากับความสัมพันธ์นอกหมู่บ้าน เช่น กรณี เต้าแก่ม้า เคยส่งตัวแทนที่เคยค้า
 ขายกับ เต้าแก่ม้าให้ เป็นตัวแทนมาเจรจาในการผูกขาดการซื้ออิฐ โดยสัญญาว่าจะซื้ออิฐจากนายรา
 โดย ให้ราคาตามราคาท้องตลาดแต่ต่อมาราคาอิฐในท้องตลาดราคาถูกลงมาก เต้าแก่ม้าก็ให้

ชลอกการซื้ออัฐและซื้ออัฐในราคาถูกลง ทำให้นายราชาตรารายได้ นายราชาจึงไปติดต่อกับนายทุนรายใหม่ที่ให้ราคา ตึกว่า เพราะนายราชาไม่มีข้อมูลพินในการเอาเงินทุนหรือเอาอุปกรณ์ของเก่าแก่มาขาย ปัจจุบันนายราชาก็ได้ผูกขาดการขายอัฐกับใคร แล้วแต่ใครให้ราคาสูงที่สุดก็จะขายให้ ซึ่งก็เสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงราคาในตลาดและการชลอกการหาซื้อของนายทุน

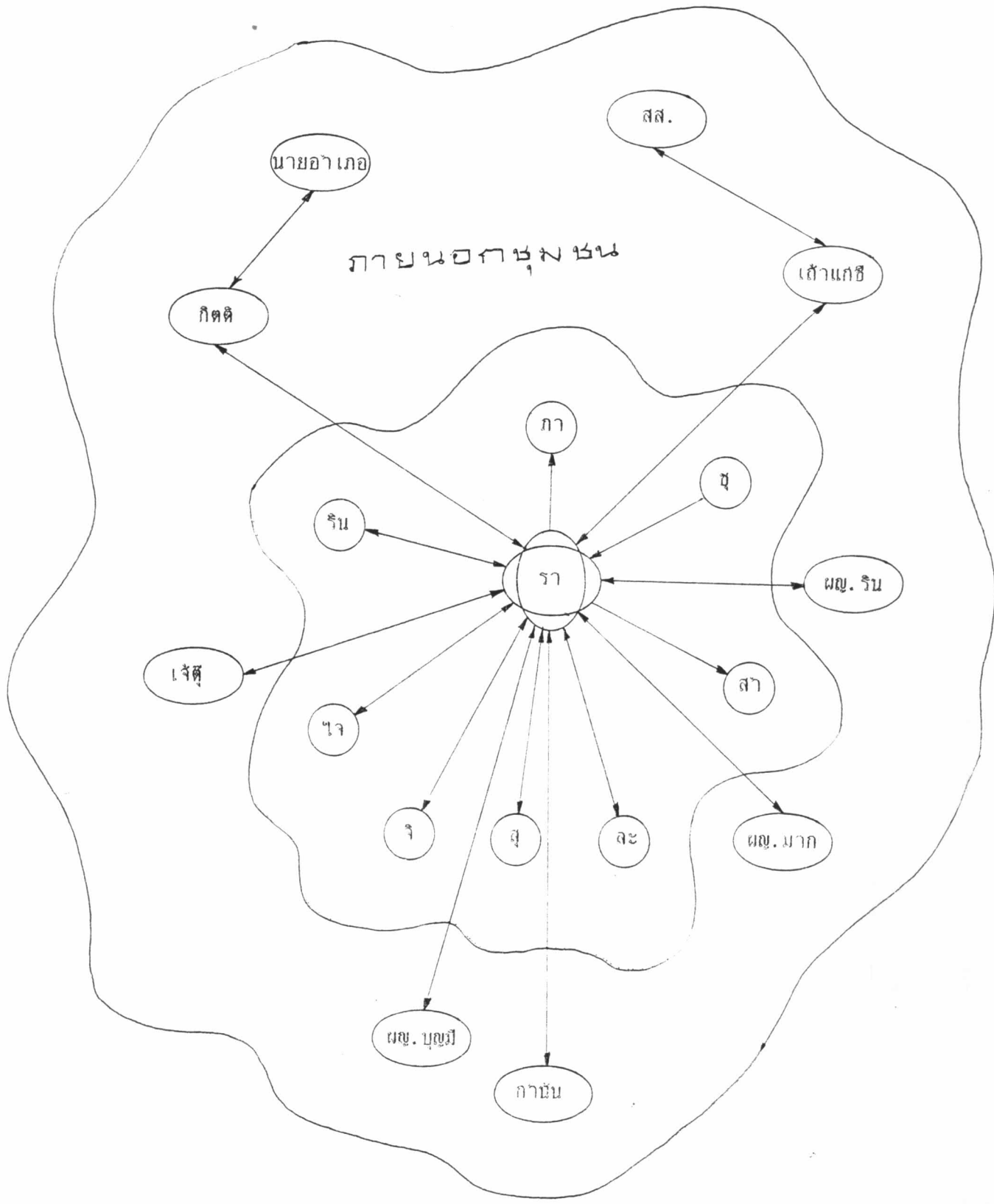
ความสัมพันธ์กับ เจ้าแก้ว ที่ทำธุรกิจบ้านจัดสรร และเป็นฐานคะแนนให้นักการเมืองท้องถิ่น โดยช่วงที่มีการเลือกตั้ง เจ้าแก้วและจะเข้ามาหานายราชาให้ช่วยหาเสียงให้โดยให้ค่าตอบแทนค่าเหนื่อยและสัญญาว่าจะช่วยพัฒนาหมู่บ้าน เช่น การนำดินลูกรังมาถมถนนในหมู่บ้าน และในกรณีเลือกตั้งกำนัน เจ้าแก้วก็นำเงินมาช่วยกำนันรายหนึ่งในการหาเสียง และเมื่อหมู่บ้านจะทำโครงการพิเศษต่าง ๆ ชาวบ้านก็จะติดต่อ นายราชาให้ขอความช่วยเหลือจากผู้แทนราษฎรผ่านเจ้าแก้วอีกต่อหนึ่ง

ความสัมพันธ์กับ เจ้าตุ้ เจ้าของร้านขายอุปกรณ์ก่อสร้างที่ตัวอำเภอ โดยที่นายราชาเป็นช่างและเป็นผู้มาติดต่อซื้ออุปกรณ์ก่อสร้างเป็นประจำ จนเป็นที่รู้จักคุ้นเคยและ เจ้าตุ้ก็จะให้สินเชื่อบนการเอาอุปกรณ์ไปทำก่อนแล้วนำเงินมาจ่ายให้ทีหลัง หรือกรณีถ้าจ่ายเงินสด เจ้าตุ้ก็จะหักรายได้ให้กับนายราชา ที่มาซื้อที่ร้านตนเป็นประจำ และชาวบ้านเวลาจะซื้ออุปกรณ์ก็จะให้ นายราชาช่วยติดต่อซื้อให้ เพราะแม้จะได้ราคาเท่า ๆ กับร้านอื่น แต่ก็ได้รับความสะดวกเพราะนายราชาช่วยบริการให้

เครือข่ายความสัมพันธ์ของนายราชาในกลุ่มคนทั้งในและนอกชุมชน ดังแสดงในแผนภาพที่ 12 หน้า 111

แผนภาพที่ 12 แสดงเครือข่ายความสัมพันธ์ของนายรากับคนทั้งในและนอกชุมชน

↔ ความสัมพันธ์แบบสองทาง
→ ความสัมพันธ์แบบทางเดียว

จากแผนภาพที่ 12 จะเห็นว่าความสัมพันธ์ที่เป็นทั้งส่วนอุปถัมภ์และส่วนรับอุปถัมภ์ โดยที่นายราในฐานะที่เป็นผู้ให้การอุปถัมภ์โดยเฉพาะแก่คนในหมู่บ้าน ขณะเดียวกันก็อยู่ในฐานะของผู้รับอุปถัมภ์จากภายนอกที่มีส่วนเสริมบารมีให้นายรา ที่ช่วยสร้างความเชื่อถือของคนในหมู่บ้านได้ และยังมีความสัมพันธ์กับส่วนราชการทั้งในระดับท้องถิ่นจากเพื่อนที่เป็นผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน ตลอดจนส่วนราชการต่างๆ เช่น นายสิบตำรวจ ที่ชื่อตา ที่นายราเคยพบปะและให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และส่วนราชการใน 4 กระทรวงหลักที่ต้องมีการประชุมพบปะทุกเดือน และมีการช่วยเหลือในช่วงที่มีการรณรงค์ในการพัฒนาหมู่บ้าน

นายสุ ผู้ควบคุมปัจจัยการผลิต เป็นผู้ที่มีปัจจัยการผลิต เช่น มีที่นา มีโรงทำอิฐ มีรถยนต์บรรทุกเล็ก 2 คัน รถยนต์ 6 ล้อ 1 คัน รถไถนาเล็ก 1 คัน และรถไถใหญ่ 1 คัน นายสุ เป็นบิดานายรา เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในโครงการพัฒนาต่างๆ ในหมู่บ้านด้วย และยังมีตำแหน่งทางการที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน โดยที่การทำงานปัจจุบันต้องพึ่งพาเครื่องทุ่นแรง ผู้ที่ไม่มีเครื่องมือดังกล่าวย่อมจะต้องเสียค่าจ้าง ค่าเช่า และถ้าจะซื้อไว้ใช้เองก็จะมีต้นทุนจะสูงมาก เช่น กรณีรถไถนาขนาดเล็กราคาประมาณ 4-5 หมื่นบาท ส่วนรถไถใหญ่ก็มีราคาหลายแสนบาท ซึ่งไม่คุ้มสำหรับผู้มีที่นาลน้อยหรือไม่มีเลย นายสุ จึงเป็นที่พึ่งของชาวบ้านในการใช้เครื่องมือทางการเกษตรทั้งในรูปแบบช่วยเหลือแลกเปลี่ยนระหว่างแรงงานคนกับเครื่องจักร หรือในรูปแบบของการจ้าง ที่มีค่าตอบแทนเป็นตัวเงิน เช่น นางสี จะให้ลูกชายมาช่วยนายสุไถนา คาคานา เสร็จแล้วก็จะเอารถไถนายสุ ไปไถนาตน โดยไม่ต้องจ่ายเงิน ซึ่งทั้งสองก็เป็นญาติกัน และเช่นเดียวกับกรณีของ นายศกดิ์ นายทา เป็นต้น ส่วนที่ไม่เป็นญาติ เช่น นางแสง ก็จะให้ลูกชายไปช่วยไถนา คาคานา และนางแสงก็จะไปช่วยในการทอดอิฐ เมื่อนางแสงไถนา นายสุก็ให้ยืมรถไถ โดยที่นางแสงต้องทำการไถและ เติมน้ำมันเอง

การนำรถไถขนาดใหญ่เข้ามาใช้กับท้องถิ่นเป็นลักษณะสภาพปัจจุบัน ที่ไม่สามารถควบคุมไว้ในคลองชลประทานได้ จำเป็นต้องใช้รถไถใหญ่ไถก่อน เพื่อทำลายวัชพืชที่ขึ้นหนาแน่นเกินกว่ารถไถนาขนาดเล็กลงไปไถได้และต้อง เป็นจังหวัดที่เหมาะสมที่น้ำยังไม่ท่วมขัง เมื่อไถแล้วก็จะหมักให้หญ้าตายแล้วใช้รถไถอีกครั้ง แต่ละช่วง เป็นช่วงที่เร่งด่วน เพราะถ้าช้าเข้ามาหรือฝนตกก็จะเพาะปลูกไม่ได้ เพราะรถลงไถไม่ได้ รถไถจึงเป็นต้นทุนที่จำเป็นต้องใช้ ทว่าให้นายสุผู้มีเครื่องมือดังกล่าวมีอำนาจต่อรองที่สูง และการที่จะไปไถให้ใครก็จะดูความสัมพันธ์กับบุคคล

นั้นๆ ก่อนเช่นจะให้บริการแก่ญาติเป็นอันดับแรก โดยเฉพาะครอบครัวเดียวกัน หรือเป็นลูกหลาน โดยตรง และคนที่เคยพึ่งพาอาศัยกัน เช่น คนที่ช่วยทำอิฐอยู่เป็นประจำ เช่น ครอบครัวนางสาว ที่มีอยู่ด้วยกัน 4 คน ทำอิฐให้นายสุทุกคน และบางช่วงก็จะลงไปช่วยทำนาด้วยใน ฤดูเพาะปลูก และการเก็บเกี่ยวผลผลิต คนที่เคยช่วยเหลือด้านแรงงาน ที่ให้ลูกมาช่วยไถนา เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามก็มีปัจจัยอื่น ๆ ประกอบ เช่น พื้นที่ที่อยู่ในสุดจะไถก่อนและไถออกมาเรื่อย ๆ และพื้นที่บางแห่งยังไม่แห้ง ยังไถไม่ได้ต้องรอก่อน เป็นต้น รถไถมีส่วนช่วยให้แรงงานภาคเกษตร ของ นายสุ ไม่ขาด รวมถึงการทำอิฐด้วย ชาวบ้านที่ต้องแสดงออกถึงการมีน้ำใจเพราะยังคงต้องการความช่วยเหลือในด้านเครื่องมือทางการเกษตรจากนายสุ อยู่

นายสุ แม้จะมีตำแหน่งเป็นเพียงผู้ช่วย แต่มีศักดิ์เป็นพ่อของผู้ใหญ่บ้านและมีปัจจัยการผลิตพร้อม เป็นที่เกรงขามของชาวบ้าน เป็นคนที่มีความสุขุม นอกจากชาวบ้านหึงนายสุทางการเกษตรแล้ว ยังหึงในเรื่องการฝากงาน เช่น นางแสง ได้นำลูกสาวฝากให้นายสุ ไปฝากเข้าทำงานกับโรงแรมแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ และนางแสงก็เล้าถึงความดีของนายสุ และเจ้าของโรงแรม โดยที่นางแสงก็จะอุทิศแรงงานช่วยนายสุเสมอ ไม่ว่าจะเป็นแรงงานภาคเกษตร การทำอิฐหรือ การเชื่อมเชือกเมื่อเจ็บป่วย ช่วยงานบุคคลต่าง ๆ และจะนำผลผลิตทางการเกษตร เช่น พริก พริกทอง กล้วย ไปให้กับเจ้าของโรงแรม แม้ลูกตนเองจะเรียนจบในระดับสูงขึ้นโดย การสอบเทียบ และ เรียนสายอาชีพภาคค่ำนอกเวลาทำงาน นางแสงก็ไม่ให้ลูกลงออกเพื่อหา งานใหม่ แม้ว่าจะไม่ปรับเงินเดือนให้ตามวุฒิก็ตาม เพราะเห็นว่าเขามีบุคคลที่เคยช่วยให้มีงานทำ และให้โอกาสเรียนต่อ

ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของชนชั้นนำที่ไม่เป็นทางการ

บุคคลชนชั้นนำในหมู่บ้านคามีอยู่หลายคน แต่ในที่นี้จะได้นำเฉพาะชนชั้นนำ ที่ไม่มีตำแหน่งเป็นทางการและมีความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์กับเพื่อนบ้าน ซึ่งมีจำนวนจำนวน 1 คนคือ นางบุ เจ้าของที่ดินราชใหม่

นางบุวัย 85 ปี เป็นแม่หม้าย มีลูก 3 คน มีที่ดิน 70 ไร่ ซึ่งถือว่ามากที่สุดดิน หมู่บ้านคดา เมื่อย้อนหลังไปประมาณ 20-30 ปี จะพบว่าถาวรวัตถุไม่ว่าจะเป็นศาลาพักเรือน อุโบสถวัด กุฏิวัด จะพบชื่อ นายคดา นางบุ จารึกชื่อพร้อมกับจำนวนเงินที่บริจาคติดอยู่เต็มไปหมด

นางบุญ เป็นหลานของนายทหารสมัยก่อน และได้รับที่นาเป็นมรดกเป็นจำนวนมาก นางบุญ เป็น นายทุนระดับหมู่บ้าน ที่มีกิจการหลายอย่างอย่างไม่ว่าจะเป็นให้เขานา ขายเป็นข้าว บล่อยเงินกู้ และ บางรายที่ยืม เงินแล้วไม่มีเงินคืนให้ก็จะถูกยึดที่นา และนางบุญกับ เจ้าอาวาสวัดคนก่อนนั้นก็มีความ ใกล้ชิดกันมากและนางบุญให้ความเคารพนับถือมาก และนางบุญก็จะนำเงินมาบริจาควัดอยู่เสมอ แต่ พอถึงเจ้าอาวาสวัดคนปัจจุบัน นางบุญ ไม่ชอบ เพราะมีความเห็นขัดแย้งกับนางบุญ เสมอและ นางบุญ ไม่บริจาค แต่ก็มาทำบุญที่วัดตามปกติความขัดแย้งที่เห็นได้ชัดก็คือ การที่โบสถ์สร้างอุโบสถหลัง ใหม่ครอบหลังเก่า ซึ่งนางบุญเคยบริจาคเงินบางส่วน เพื่อสร้างอุโบสถแห่งใหม่

ความสัมพันธ์ในหมู่ญาติ นางบุญได้ส่งลูกทั้ง 3 คน เรียนหนังสือจนสำเร็จจบ ปริญญาตรีและทำงานราชการทุกคน สามียของนางบุญ หรือนายคาโดยนายคา เป็นสายตระกูลที่รับ มรดกมาโดยตรง แต่เมื่อนายคาเสียชีวิต นางบุญก็เป็นผู้มีสิทธิในการจัดสรรมรดก แต่นางบุญก็ยังไม่ได้แบ่งมรดกของสามี บรรดาพี่ ๆ น้อง ๆ ของนายคาก็รบเร้าให้แบ่งเสมอ ทว่าให้นางบุญโกรธจึง ยังไม่แบ่งให้ เพราะตนมีสิทธิ์เต็มทีในทางกฎหมาย ทว่าให้ลูกหลานที่ไม่ได้รับส่วนแบ่งพากันโกรธ และไม่ไปมาหาสู่นางบุญ นอกจากหลานฝ่ายของนางบุญเอง หรือผู้ที่ไม่มีส่วนในมรดกเท่านั้น ยังคง ติดต่อกันอยู่ เสมอ

ความสัมพันธ์กับ เพื่อนบ้านและลูกนา ตั้งแต่สามียเสียชีวิต นางบุญ ก็ไม่ได้ทำนาเอง แต่ให้ชาวบ้านซึ่งผู้เช่าก็จะมีทั้งที่เป็นหลานของนางบุญและคนในหมู่บ้านเดียวกัน ลูกนาที่เช่านางบุญ เช่น นายศักดิ์ นางสี นายริน นายเกิด เป็นต้น โดยเมื่อ 10 ปีก่อนนั้น นางบุญ จะให้เขาโดยลูก นาก็ทำนาได้ผลผลิตก็จะถูกนางบุญ หักเอา 2 ใน 3 ส่วน และการทำนาก็ นอกจากจะทำนาแล้ว ยังต้องดูพื้นที่ให้ด้วยในการ ปรับแต่งคันนา การจัดวัชพืชตามหัวไร่ปลายนา แยกจากพื้นนาแล้ว ลูกนายังต้องหิ้วเงินหูน และเครื่องมือทางการเกษตรจากนางบุญด้วย ซึ่งลูกนาเหล่านี้ปัจจุบันบาง รายก็เลิกเช่า บางราย ก็ยังเช่าอยู่ รายที่เช่าอยู่นั้นก็มีความผูกพันใกล้ชิดกับนางบุญ เช่น เป็นหลาน และอีกครอบครัวหนึ่งคือ นายศักดิ์ เพราะไม่มีที่นาเป็นของตนเองและไม่ค่อยมีอาชีพอื่นทำ ส่วนคนที่ เลิกเพราะทำ ก็อยู่ในภาวะขาดทุน เช่น นางสี ได้เปรียบเทียบกับพี่ว่า เจ้าของนามีต้องทำนา แต่มีเงินเก็บมากมายมีเงินส่งลูกเรียน มีเงินซื้อรถ มีเงินบริจาควัดหลายบาท แต่พวกคนที่เช่านามีหมดหนี้ ไม่มีเงินส่งลูกและนางสี ก็ส่งลูก เข้าสู่วิทยาลัยและตนก็เลี้ยงหลานอยู่ที่บ้าน

ความผันแปรในความสัมพันธ์ นางบุญ เคยมีอำนาจมีอิทธิพลมากในชุมชน โดยมี ญาติที่ด้อยและปัจจุบัน ทรัพย์สินมีอำนาจครอบครองสูง และมีบรรดาญาติการมีลูกได้และการบริจาคจากตน

ที่วัด ทำให้พฤติกรรมการปล่อยเงินกู้ การกอบโกยผลผลิต ผลประโยชน์จากพืชนาของตนอย่างเต็มที่ถูกปิดบัง และเป็นความสัมพันธ์ที่ผูกพันแบบลูกนาที่อยู่ในภาวะจำยอม เพื่อความอยู่รอดของครอบครัว หลังจากลูกนางบวชออกจากครอบครัวไปรับราชการ นางบุ เสมือนอยู่ตัวคนเดียว จึงได้เดินทางเข้าไปอยู่กับลูกในกรุงเทพฯ ทำให้ลูกนาต้องหาที่พึ่งในแหล่งเงินทุนใหม่เช่น ที่โรงสีในตำบลโกสุมพิสัย และลูกนาที่ทำอยู่ก็ต้องการเลิกอาชีพทำนา เพราะสู้กับภาวะราคาข้าวตกต่ำและต้นทุนการผลิตสูงไม่ไหว ประกอบกับภาวะแห้งแล้ง ระบบชลประทานที่ไม่ได้ผลและวัยแรงงานส่วนหนึ่งได้เข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรม ทำให้ลูกนาต้องเลิกทำนา นางบุ เป็นห่วงนาไม่มีคนทำ จึงปรับเปลี่ยนข้อตกลงโดยที่นางบุจะเป็นผู้ช่วยลงทุน ค่ายาฆ่าแมลง ค่าปุ๋ย และค่าแรงในการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวผลผลิต ส่วนลูกนาเป็นผู้รับผิดชอบในการทำนาและหาแรงงานในทุกขั้นตอนเหมือนเดิม ผลผลิตที่ได้จะแบ่งกันคนละครึ่ง หรือบางราย เช่น นางเกตที่เป็นหลาน นางบุก็จะให้ทำโดยไม่เก็บค่าเช่า โดยไม่เข้าไปเก็บผลประโยชน์

กรณีเช่นนี้มักเกิดขึ้นกับผู้ที่มีที่นาจำนวนมากเคยให้เช่า แต่ปัจจุบันไม่มีคนเช่า ในครอบครัว ก็ไม่มีคนทำนาเพราะลูกรับราชการกันหมดเช่น นางละ มี 50 ไร่ นางลวย มี 30 ไร่ เป็นต้น ซึ่งทั้ง 2 คน ก็ต้องกลับมาทำนาเอง โดยต้องจ้างคนช่วยทุกขั้นตอน มีแบ่งที่นาให้เพื่อนบ้านเช่าบางส่วน ทำให้ลูกนามีอำนาจการต่อรองมากขึ้น จากเดิมที่ลูกนาถูกเอาเปรียบจนถึงจุดวิกฤติ เปลี่ยนมาเป็นเจ้าของนาสูญเสียอำนาจในการเป็นผู้สนับสนุนแก่ลูกนาของตน

ระบบอุปถัมภ์ของบ้านตา

ก่อนที่จะมาพิจารณาถึงลักษณะของระบบอุปถัมภ์ของบ้านตานั้น จะขอกล่าวถึงลักษณะสังคมไทยในอดีตที่มีนักวิชาการทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศได้ศึกษาเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์ของสังคมไทย เพื่อเป็นแนวในการมองสังคมไทย และจะได้กล่าวในรายละเอียดเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์ในหมู่บ้านตาต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับการเกิดระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย ถ้าพิจารณาถึงประวัติศาสตร์ การปกครองของสังคมไทย ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย พ.ศ. 1780-1813 โดยมีพ่อขุนศรีอินทราทิตย์เป็นกษัตริย์องค์แรก โดยมีลักษณะการปกครองแบบบิดापกครองบุตร (Paternal government) โดยมีพระเจ้าแผ่นดินเป็นพ่อขุน หลังจากพ่อขุนรามคำแหงสวรรคต พ.ศ. 1860 พระเจ้าอยู่ทองได้สถาปนาอสุทธยา ปี พ.ศ. 1873 หลังจากที่รัชณะศึกที่นครธม ได้เอาแนวคิด

เทวราชแบบฮินดูและ เขมรมาใช้ โดยปรับเข้ากับทัศนคติตามแนวพุทธ คือ กษัตริย์มิได้กลับชาติมาเกิดตามแนวคติฮินดูแต่เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต มีการใช้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชปกครอง กษัตริย์จึงเสมือนเทวราช เป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ แนวคิดที่ประชาชนเป็นเสมือนลูก เปลี่ยนมาเป็นผู้รับใช้หรือทาส ต่อมา พ.ศ.1993 พระบรมไตรโลกนาถ ได้มีการรวบรวมหัวเมืองในอันที่จะสร้างระบบราชการแบบอำนาจศูนย์รวม และเริ่มมีการแบ่งเป็น 3 ชั้น คือ กษัตริย์ ราชการประชาชน เปลี่ยนจากการปกครองที่ดินเป็นระบบศักดินา ทำให้ผู้ถือครองที่ดินเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงการครอบครองที่ดินจำนวนผู้ที่อยู่ใต้อำนาจคนและสถานะทางสังคม (ทักษ์, 2526 หน้า 226-232) และมีการตั้งกรม เวียง วัง คลัง นา และมีนายย่อยเป็นกอง หมู่ เจ้านายดำรงตำแหน่งในระดับสูง และชนชั้นนาย ดำรงตำแหน่งรองลงมาจนถึงไพร่ ทาส การปกครอง ตามระบบราชการและระบบศักดินา จึงถูกนำมารวมกันโดยระบบ กรมสถานภาพของผู้อุปถัมภ์และการมีอำนาจระบบราชการจึงมีอาจแยกกันได้

ช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น รัชกาลที่ 2 ได้ยกเลิกระบอบการเข้าเฝ้า ที่ห้ามเจยหน้ามองกษัตริย์ และรัชกาลที่ 4 พ.ศ.2394 - 2411 ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าเฝ้าที่ประตูนอกวัง เดือนละ 4 ครั้ง และแจกทานแก่ผู้ยากจนและรับปฏิภาจจากประชาชน ทำให้ระบบเทวราช สูญเสียความสำคัญลง ช่วงปี พ.ศ.2325-2416 อคิณ ได้ศึกษาระบบว่ามีระบบอุปถัมภ์ที่มีโครงสร้างปิรามิดมีความสัมพันธ์ในชนชั้นที่ชนชั้นปกครองเป็นผู้อุปถัมภ์ ชนชั้นใต้ปกครอง และชี้ให้เห็นว่าในสายบังคับบัญชาที่มีความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ที่เป็นทางการ ซึ่ง Kemp แย้งว่าเป็นเพียงความสัมพันธ์ในโครงสร้างอำนาจของไทยเท่านั้น และมีความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการซ่อนอยู่โดยชี้ให้เห็นถึงกลุ่มคนจีนที่ต้องเข้ามาพึ่งพาข้าราชการในการปกครองผลประโยชน์ให้กับกลุ่มตน โดยความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการที่ซ่อนทับก็คือความสัมพันธ์ที่มีมาแต่อยู่หรือ เป็นความสัมพันธ์ที่เป็นไปตามลำดับชั้นของการบังคับบัญชา เช่นกรณีที่ชาวจีนที่อพยพมาค้าขายอยู่ใน เมืองไทยในช่วงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่มีการพึ่งพาข้าราชการในการคุ้มครองผลประโยชน์ในทางการค้า แต่การพึ่งพาอาจมีการข้ามชั้น ไม่เหมือนกับระบบทาสของไทยที่ต้องพึ่งพาเจ้านายมูลนายที่เป็นนายตน

สมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ.2453 ได้มีการเปลี่ยนจากกรมเป็นกระทรวง เปลี่ยนจากข้าราชการในพระองค์ เป็นข้าราชการพลเรือนกินเงินเดือน ซึ่งมีผลมาจากลัทธิการล่าอาณานิคมของชาวตะวันตก ทำให้มีการส่งราชวงศ์ในสำนักไปศึกษาต่อยังต่างประเทศชาติตะวันตก ทำให้เกิดความขัดแย้งในแนวคิดสมบูรณาญาสิทธิราช กับการปกครองสมัยใหม่สู่การปฏิวัติ พ.ศ.2475

มีการเปลี่ยนแปลงอำนาจสู่ข้าราชการ พลเรือน และทหาร ส่วนโครงสร้างทางสังคมไทย ก็ได้เปลี่ยนแปลงใน 3 ส่วน คือ กษัตริย์ ข้าราชการกับประชาชน นอกจากอำนาจกษัตริย์และเจ้านายเท่านั้นที่ลดลง แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องบุญกรรม การตายแล้วเกิดใหม่ การยอมรับว่าผู้ที่เกิดมาบนกองเงินกองทอง เป็นผู้มีความดีและยอมรับความไม่เท่าเทียมกันว่าเป็นเรื่องบุญบารมีที่สะสมไว้แต่ชาติก่อน ที่ อคิณ มองว่าเป็นฐานของความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนความไม่เท่าเทียมกันในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจ การเมือง หรือสังคม ซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่เรียกว่า ผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์ นั่นเอง

บ้านตา มีประวัติการอยู่รวมกันเป็นชุมชนตั้งแต่ก่อนสมัยมีการเปลี่ยนแปลง พ.ศ. 2475 และมีต้นตระกูลที่เคยดำรงตำแหน่งทางการจากการเป็นนายทหารในกองทัพ และมีที่ดินทำถือครองตามศักดินา จนทำให้มีที่ดินได้รับการถ่ายทอดทางมรดกมาจนถึงลูกหลานในปัจจุบัน คุณสมบัติ ความคิด ค่านิยม ได้ถูกถ่ายทอดสู่ชนรุ่นหลัง โดยเฉพาะการเป็นเจ้าคน นายคน โดยการศึกษาศึกษาและการเข้ารับราชการ ดังเช่นครอบครัวนางนุ ที่ถือครองที่ดินมากที่สุดในหมู่บ้านก็ส่งผลให้ลูกทั้ง 3 คน เข้ารับราชการ หรือนางละสังลูก 5 คน หรือนางลวยสังลูก 5 คนรับราชการทั้งหมดหรือคนอื่น ๆ ในหมู่บ้าน แนวคิดนี้ยังคงมีอยู่จนปัจจุบัน

ระบบอุปถัมภ์ของบ้านตา มีความสัมพันธ์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ที่เชื่อมโยงกับตำบล อำเภอ จังหวัด ระดับประเทศสู่ระดับโลก ดังกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้สภาพปัจจุบัน บ้านตาถูกเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีกฎหมายรัฐธรรมนูญ เป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร เพื่อเข้าทำการบริหารประเทศ บ้านตาก็ถือว่าเป็นหน่วยระดับเล็กที่สุด คือระดับหมู่บ้าน ที่มีการเลือกผู้นำท้องถิ่น คือ ผู้ใหญ่บ้าน ในการเป็นตัวแทนติดต่อกับข้าราชการในระดับสูงขึ้นไป

การพัฒนาถูกดึงเข้ากับโครงสร้างใหญ่ระดับประเทศ ทำให้หมู่บ้านตาได้ปกครองโดยอิสระเพียงลำพัง แต่อยู่ภายใต้กรอบของอำเภอ จังหวัด และระบบเศรษฐกิจที่มีการผลิตเพื่อขาย ผลกระทบจากการบริหารราชการจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้บ้านตาได้รับการเปลี่ยนแปลง ว่าจะจะเป็นโครงสร้างพื้นฐานจากการจราจรทางน้ำสู่ถนน ภายใต้บังคับพัฒนาตำบลหรือระบบชลประทาน ในการจัดสรรน้ำเพื่อการเร่งการผลิตเพื่อสนองตลาด ทำให้คนในหมู่บ้านตา มีการแข่งขันในการครอบครองปัจจัยการผลิตที่สำคัญคือ ที่ดิน และความผันผวน

ทางธรรมชาติและความล้มเหลวในโครงการพัฒนา เช่น โครงการชลประทาน ทำให้ผู้ที่เสียเปรียบในทางสังคม ยิ่งประสบปัญหาหนักเข้าไปอีก การขายที่ดินทำให้หลายครอบครัวต้องสูญเสียปัจจัยการผลิตที่สำคัญ ทำให้เกิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างผู้ที่มีอำนาจในการต่อรองที่ดีกว่ากับผู้ที่ยากจนและลำบาก

ลักษณะระบบอุปถัมภ์บ้านดา

กลุ่มอุปถัมภ์ ถ้าพิจารณาถึงคุณลักษณะเฉพาะตัวของผู้อุปถัมภ์ จะพบว่า มีทั้งผู้อุปถัมภ์ที่มีตำแหน่งทางการ คือ นายราที่เป็นผู้ใหญ่บ้านกับ นายสุที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และผู้ที่ไม่ได้มีตำแหน่งเป็นทางการ คือ นางบุ เป็นต้น และมีกลุ่มอุปถัมภ์ในหมู่บ้าน 3 กลุ่ม ใน 3 กลุ่ม นั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในหมู่บ้านและจากภายนอกหมู่บ้าน นั่นคือ กลุ่มอุปถัมภ์บางกลุ่มได้สลายตัว เมื่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้ถืออุปถัมภ์มาถึงจุดสมดุลย์ เช่น นางบุ ที่มีที่ดินมาก ผู้รับอุปถัมภ์ หรือลูกนาได้มีอำนาจการต่อรองเรื่องผลจากการผลิตข้าวที่นางบุต้องร่วมจ่ายค่าลงทุนด้วย บางรายก็ยกเลิกการทำนาไปเลย ทำให้มีรายรับและรายจ่ายจากการขายผลผลิตหากไม่มีกำไรก็จะยกเลิกการทำนา แต่ถ้ามีกำไรก็จะทำต่อ

กลุ่มอุปถัมภ์ที่มีหลายกลุ่มและมีการเชื่อมโยงกับกลุ่มภายนอกหมู่บ้านมากขึ้น เช่น นายรา ที่หาผู้อุปถัมภ์ถึง 3 คน แต่มีความสัมพันธ์ใน 3 ลักษณะ คือ กับนายกิตติที่มีผลต่อชื่อเสียงตำแหน่งและมีคุณมีโทษต่อคนโดยตรง และเจ้าแก้วที่พึ่งพาในการเป็นฐานคะแนนเสียงและการที่จะก้าวขึ้นในตำแหน่งของตนและเจ้ตุ้ ที่มีความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ ที่พึ่งทางด้านเศรษฐกิจและทั้ง 3 ส่วนก็มีส่วนในการเสริมขามให้นายรา และเป็นหลักประกันทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองแก่นายรา

ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ที่ผ่านตัวแทนเช่น กรณีที่นายทุนซื้ออัฐให้ลูกน้องเป็นผู้ติดต่อและสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้านที่ทำอัฐ มีความสัมพันธ์ที่ผูกพันที่พึ่งพาซึ่งกันและกัน ในการที่นายทุนให้อุปการะเงินทุน และชาวบ้านให้อัฐที่เป็นการผูกขาดการซื้อขาย กลุ่มดังกล่าวก็สลายไปหลังจากที่ชาวบ้าน สามารถเลือกนายทุนที่สามารถให้ราคาดีกว่าได้

ฐานทรัพยากร จากกรณีของนางบุ จะเห็นว่ามึฐานทรัพยากรที่สำคัญ คือ ที่ดิน และความเป็นคนใจบุญในการบริจาคเงินในการบำรุงศาสนา และเป็นการสร้างความสัมพันธ์

กับลูกนาหรือผู้รับอุปถัมภ์ภายในบ้านตาโดยเฉพาะ แต่กรณีของนายรา นั้น มีฐานทรัพยากร จากตาแห่งที่เป็นผู้ใหญ่บ้านและจากท้องถิ่นหรือสวนตัว คือธุรกิจการทำอิฐและการมีปัจจัยการผลิต เช่น รถ ประกอบกับบารมี ทำให้มีผู้อุปถัมภ์ด้านแรงงานด้วยและฐานจากภายนอก โดยสร้าง ความสัมพันธ์ในฐานะผู้รับอุปถัมภ์จากภายนอก เพื่อเสริมสร้างหรือ เป็นฐานสร้างความมั่นคงใน หมู่บ้านยิ่งขึ้น ทั้งในรูปการติดต่อธุรกิจ เรื่องอิฐ และวัสดุก่อสร้าง วัสดุทำอิฐ ที่เป็นผู้จัดซื้อหาและ จำจาง ตลอดจนการติดต่อในส่วนที่สร้างความมั่นคงด้านตาแห่งกับ "นาย" ตามสายบังคับบัญชา และนักการเมืองโดยผ่านนักธุรกิจ นอกจากนี้ยังมีคุณสมบัติส่วนตัว คือ เป็นผู้มีความรู้เมื่อ เทียบกับชาวบ้านในกลุ่มอาชีพ เกษตรกรรม นับว่ามีการศึกษาที่สูงกว่าด้วย ส่วนนายสุ เป็นผู้ อุปถัมภ์ที่มีฐานจากการสามารถครอบครองปัจจัยการผลิต ในขณะที่เทคโนโลยี ที่ผู้รับอุปถัมภ์ต้อง พึ่งพาเพราะไม่สามารถที่จะซื้อหาหรือจัดจ้างได้ง่าย

ขอบเขตการแลกเปลี่ยน ในกลุ่มนางบุญ ผู้อุปถัมภ์กับลูกนาผู้รับอุปถัมภ์ มีการ แลก เปลี่ยนที่เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยที่สามีนางบุญ คือ นายคายังมีชีวิตอยู่ก่อนนั้น ลูกนาจะให้ความ เคารพและมีการแลกเปลี่ยนไม่ เฉพาะการให้ เชื้อนาและการตอบแทนด้านผลผลิตที่เป็นสวนแบ่ง แต่ยังช่วยเหลือใน งานบวช เช่น นางสืบขบขลุ่ย เป็นต้น และบางปีทีนาล้อมก็ได้รับการยกเว้น ค่าเช่า เมื่อไม่มีเงินก็สามารถมาเบิกใช้ก่อนได้ ต่อมาความสัมพันธ์ เฉพาะ เรื่องขึ้น หลังจากที สามีนางบุญตาย ลูกสำเร็จการศึกษารับราชการไปปฏิบัติราชการนอกหมู่บ้าน นางบุญก็ไปอยู่กับลูก บ่อยๆให้ลูกนาทำนาตามลำพังและกลับมากินในหมู่บ้าน เมื่อมีการ เก็บเกี่ยวผลผลิตและไม่ได้มีการช่วย เหลือลูกนาอื่นๆ เช่นที่สามีนางบุญ เคยปฏิบัติ ความสัมพันธ์ที่เป็นในลักษณะ เฉพาะ เรื่อง เช่นนี้ นำไป สู่การสลายตัว ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ในที่สุด ส่วนกรณีของนายสุ ผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์ที่พึ่งพา เทคโนโลยีในการผลิต และการทำอิฐ ซึ่งเป็นการอุปถัมภ์ในวงแคบ แม้จะมีความสัมพันธ์กับกลุ่ม อุปถัมภ์ของนายรา แต่ความสัมพันธ์ในส่วนตัวแล้ว แสดงความสัมพันธ์ที่เป็นญาติที่มากกว่าที่จะแสวง หาประโยชน์ ซึ่งกันและกัน และช่วยส่งเสริมกันด้วยซ้ำ เช่นกรณีสนับสนุนนายราขึ้น เป็นผู้ใหญ่ และการยินยอมให้นายรานำรถยนต์บรรทุกไปทำธุรกิจ เป็นต้น

นอกจากนี้นายสุ ยังมีความสัมพันธ์กับกลุ่มที่มีการแลกเปลี่ยน เฉพาะ เรื่องโดย ความรู้สึกที่เป็น "เพื่อนบ้าน" กันจึงมีการช่วยเหลือในงานประเพณีต่าง ๆ และการฝากงานใน โรงงานอุตสาหกรรมที่มีผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างนายสุกับผู้รับอุปถัมภ์ เช่น เมื่อนายสุ ฝากคนในเด เข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมได้แล้ว ก็หมายความว่า นายสุจะมีรายได้จากรถยนต์โดยสาร

ปัจจัยในการผลิตในด้านเทคโนโลยี เกือบสมบูรณ์ เพราะมีปัจจัยการผลิต ไม่ว่าจะเป็นที่ดินทั้งที่ทำเองและแบ่งเช่า และเครื่องมือทางการเกษตร เช่น รถไถขนาดเล็ก รถบรรทุกขนาดกลาง ขนาดเล็ก รถโดยสาร และโดยเฉพาะรถไถขนาดใหญ่ที่ทุกคนที่ทำงานต้องพึ่งพา ส่วนกลุ่มอุปถัมภ์จากภายนอก เช่น เจ้าแก๊วที่ใช้อิทธิพลเฉพาะโอกาสในการดึงคะแนนเสียงในช่วงมีการเลือกตั้ง ซึ่งก็มีอิทธิพลเฉพาะในกลุ่มที่อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์และพรรคพวก เครือญาติของนายราที เป็นผู้ได้อุปถัมภ์ในระดับหมู่บ้าน

ความแตกต่างระหว่างกลุ่มอุปถัมภ์ กลุ่มในหมู่บ้านไม่ค่อยมีความแตกต่างกันมากนัก นอกจากกลุ่มของบุคคลที่บิดาแห่งทางการเมืองซึ่งก็ได้รับเลือกตั้งเข้ามาจากประชาชนในหมู่บ้านนั่นเอง ในกลุ่มดังกล่าว ยังมีความแตกต่างกับในสายบังคับบัญชาจะมีความแตกต่างกันบ้าง แต่ความผูกพันไม่แน่นแฟ้นนัก และมีลักษณะเฉพาะ เรื่องมากขึ้น นอกจากกลุ่มที่มีตำแหน่งเป็นทางการเมืองแล้ว ยังมีกลุ่มผู้มีอิทธิพล ซึ่งมีความสัมพันธ์ กลุ่มอิทธิพลนี้แบบอุปถัมภ์ มีความแตกต่างด้านฐานทางเศรษฐกิจ และมีความสัมพันธ์กับผู้มีอำนาจทางการเมืองในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ทำให้มองเห็นความแตกต่างในด้านอาชีพตำแหน่งอยู่บ้าง แต่กรณีนางบุหรือนายสุกับผู้รับอุปถัมภ์นั้น ไม่มีความแตกต่างกันมากนัก และในกลุ่มผู้อุปถัมภ์ด้วยกันก็ไม่มีความแตกต่างเด่นชัดนักในแง่ทางเศรษฐกิจ แต่มีลักษณะเฉพาะ เรื่องมากกว่าที่แตกต่างกัน

ความต่อเนื่องของกลุ่มอุปถัมภ์ ความสัมพันธ์ตัวต่อตัวนั้นอาจจะถาวร หรือชั่วคราวก็ได้ขึ้นอยู่กับว่า ผู้รับอุปถัมภ์มีอำนาจในการต่อรองหรือสามารถตอบแทนในส่วนที่รู้สึกว่าการอุปถัมภ์ได้ช่วยเหลือหรือมีโอกาสแลกเปลี่ยนที่สมดุลขึ้น และผู้อุปถัมภ์มีความสามารถในการควบคุมปัจจัยพื้นฐานที่มีความจำเป็นต่อผู้รับอุปถัมภ์ และผู้รับอุปถัมภ์ไม่สามารถจัดหาได้ จึงยอมหรือตกลงใจ อยู่ภายใต้ผู้อุปถัมภ์และทำให้เกิดความสัมพันธ์ ที่มีความซับซ้อนและหลากหลายขึ้น ในกรณีบ้านตานัน การคงอยู่ของความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์นั้น เกิดจากการที่ผู้อุปถัมภ์ยังคงควบคุมทรัพยากรนี้ในชุมชน เช่น ที่ดิน เครื่องมือการผลิต แรงงาน เทคโนโลยีต่าง ๆ และ เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อ นโยบายการพัฒนาหมู่บ้าน ตลอดจนนโยบายเกี่ยวกับผลผลิตทางการเกษตร ตลอดจนการสร้าง เครือข่ายของผู้อุปถัมภ์ในหมู่บ้านกับกลุ่มอุปถัมภ์ภายนอกหมู่บ้าน

อย่างไรก็ตามความสืบเนื่องของกลุ่มอุปถัมภ์ในปัจจุบัน มีแนวโน้มที่สั้นมากขึ้น ทั้งนี้ จากอิทธิพลทางเศรษฐกิจและการกระทำของกลุ่มผู้อุปถัมภ์เอง เช่น กรณีที่จัดสรรแรง

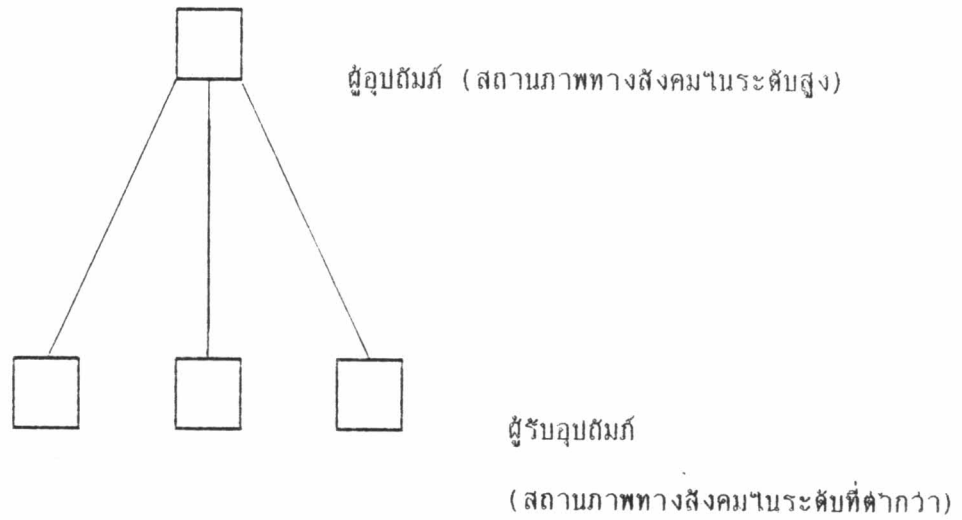
งานเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรม เป็นการถ่ายโอนแรงงานของตนเองในกิจกรรมทางการเกษตรและเป็นการเร่งให้ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์สิ้นสุดลงเร็วขึ้น เพราะผู้รับช่วงอุปถัมภ์ได้หลุดออกไปจากความสัมพันธ์นั้น แม้ว่ารุ่นพ่อแม่ยังคงรับความอุปถัมภ์อยู่ตราบเท่าที่จำเป็นต้องพึ่งพาการทำงานหรือจนกว่าลูกจะเข้าสู่โรงงานหรือเรียนจบสามารถหาเงินช่วยครอบครัวให้หลุดจากภาวะพึ่งพาได้ และแม้รุ่นพ่อแม่ยังคงความสัมพันธ์ แต่ความผูกพันกับรุ่นลูก ได้เริ่มเสื่อมคลายลงไป

โครงสร้างระบบอุปถัมภ์บ้านตา

เนื่องจากการที่จะทำให้เข้าใจในโครงสร้างของระบบอุปถัมภ์ในหมู่บ้านตา นั้น จะขอลำดับถึงแนวคิดของนักวิชาการไทยที่ได้มีการศึกษาถึงระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย ในแต่ละช่วง ซึ่งทำให้เห็นความเหมือนหรือสิ่งที่แตกต่างกันในรายละเอียดของความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ เพื่อเป็นตัวแบบในการวิเคราะห์โครงสร้างระบบอุปถัมภ์ของบ้านตาต่อไป

จากความพยายามในการวิเคราะห์โครงสร้างของกลุ่มอุปถัมภ์ ที่ใช้ตัวแบบการเกาะกลุ่มแนวตั้งเป็นตัววิเคราะห์ และนำเอาสถานการณ์ทางสังคมเป็นตัววัดการเป็นผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์ ดังโครงสร้างกลุ่มอุปถัมภ์ ตามแนวคิดของ ชีรยุทธ์ บุญมี (2532) ที่ใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ ดังแสดงในแผนภาพที่ 13 หน้า 123

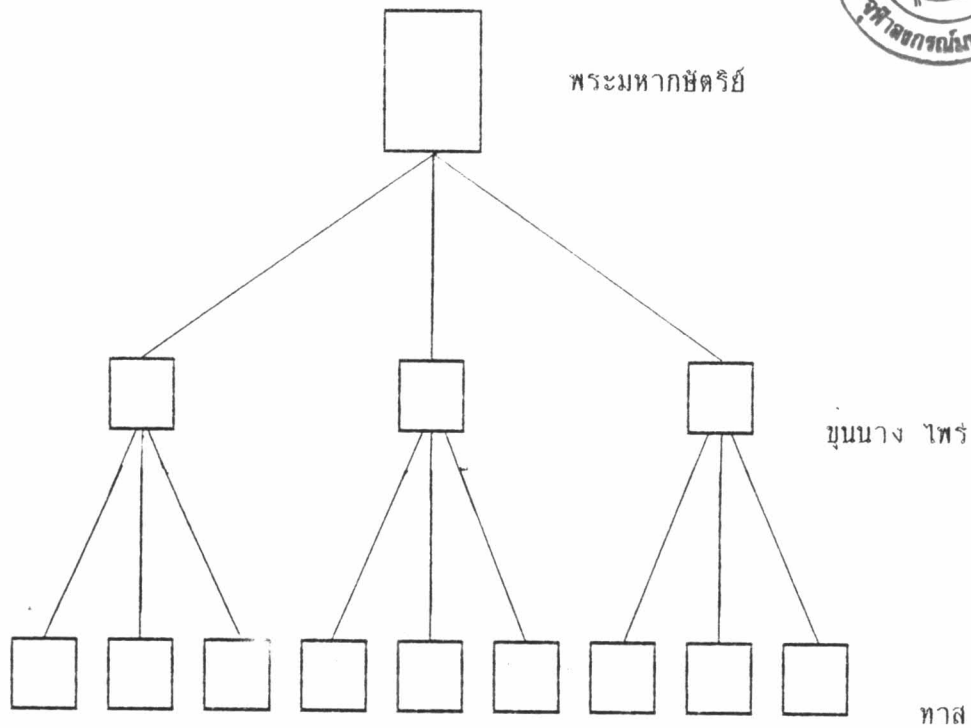
แผนภาพที่ 13 แสดงโครงสร้างอุปถัมภ์กับสถานะทางสังคม

คัดแปลงจาก อีรยุทธ บุญมี ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2522.

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้พยายามอธิบายความสัมพันธ์ของระบบอุปถัมภ์สมัยรัตนโกสินทร์ ในช่วงปี พ.ศ. 2325-2416 ที่มีโครงสร้างระบบอุปถัมภ์ทางการที่ผูกติดกับตำแหน่งในทางสังคม ดังโครงสร้างที่ อคิม ได้เสนอในรูปแบบปิรามิด ในหน้าที่ 124 คือ

แผนภาพที่ 14 แสดงโครงสร้างระบบอุปถัมภ์ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

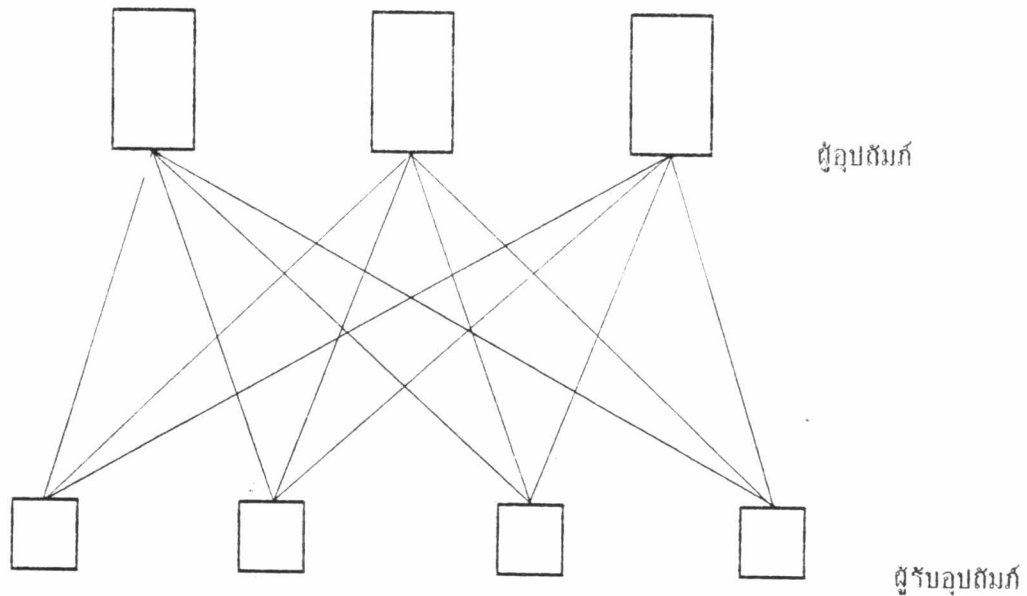

ดัดแปลงจาก อคิน รัตพันธ์ สังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2416 แปลโดย
ม.ร.ว. ประกายทอง สิริสุข และคณะ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2518

และยัง เสนอความสัมพันธ์ที่ไม่ เป็นทางการที่ซ่อน เข้ามา และการอธิบายในรูปของผู้อุปถัมภ์
บริวาร ที่ไม่สามารถมีความสัมพันธ์กับผู้รับอุปถัมภ์ได้ทุกคน จึงก่อตัว เป็นรูปปราชญ์ดั่งกล่าว สมหญิง
(2532) ได้พยายามอธิบายความ เป็นผลผลิตของรูปแบบอุปถัมภ์ ที่มีลักษณะกลุ่มผู้อุปถัมภ์ที่มีมากขึ้น
และมีการแข่งขันกันเองมากขึ้น ทำให้ผู้รับอุปถัมภ์มีโอกาสเลือกผู้อุปถัมภ์ได้มากขึ้น ดังโครงสร้าง
ที่เสนอ ในแผนภาพที่ 15 หน้า 125

แผนภาพที่ 15 แสดงโครงสร้างระบบอุปถัมภ์ที่มีผู้รับอุปถัมภ์และผู้อุปถัมภ์ที่มีอยู่หลายคน

คัดแปลงจาก PUENZALIDA อ้างในสมหญิง หน้า 17

แต่ก็เป็นที่ยอมรับโครงสร้างปิรามิด แม้พยายามอธิบายลักษณะความสัมพันธ์ แบบกลุ่มวงนอก และกลุ่มวงในที่เอาความสัมพันธ์ ความใกล้ชิด เป็นตัวแบ่งก็ตาม

ถ้าพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ ที่มีความสัมพันธ์กันตัวต่อตัวที่เกิดจากผู้อุปถัมภ์ ที่มีความสามารถในการครอบครองปัจจัยจำเป็น ที่ผู้รับอุปถัมภ์ไม่สามารถจะหาได้ อาทิทุน ที่ดิน ทรัพย์สินอื่นๆ เป็นต้น จึงต้องพึ่งพาผู้อุปถัมภ์ ส่วนผู้อุปถัมภ์ก็ต้องพึ่งพาผู้รับอุปถัมภ์ เช่นกรณีแรงงาน คะแนนเสียง เป็นต้น แต่การพึ่งพานั้น ผู้รับอุปถัมภ์อยู่ในภาวะที่เสียเปรียบ อย่างไรก็ตามทั้งผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ต่างก็มีความผูกพันด้านจิตใจด้วย ดังนั้นใน

การพิจารณาตามแนวระบบการบริหารราชการตามลำดับชั้น ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งที่สูงกว่าเพราะผู้
 ที่อยู่ในสถานะที่สูงกว่าก็ถึงแม้ว่าจะมีตำแหน่ง เป็นทางการแต่ก็ยังไม่มีความผูกพันทางด้านจิตใจ
 ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้อุปถัมภ์ เสมอไป ซึ่งเห็นด้วยกับ Kemp (อ้างแล้ว ใน บริษัท มพพ.) ที่ว่า
 เป็นโครงสร้างอำนาจในระบบการปกครองของไทย เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ในรายละเอียด
 กรณีนายรา ก็มิได้ใช้ตำแหน่งในการแสวงหาผู้รับอุปถัมภ์ การแสวงหาผู้อุปถัมภ์จากภายนอก
 เป็นแนวการสร้างเชื่อมั่นในการรักษาอำนาจรักษาความ เป็นผู้ได้เปรียบในความสัมพันธ์
 นั้นอยู่ หรือกรณีนางบุ ที่มีฐานทางเศรษฐกิจที่เหนียวแน่น แต่ก็มิได้แสวงหาอำนาจหรือตำแหน่ง
 ทางการเมืองในระดับท้องถิ่น

สิ่งหนึ่งที่ยืนยันถึงการใช้ตำแหน่งทางการในการกำหนดผู้อุปถัมภ์ในชุมชน ก็คือ
 มีกลุ่มผู้อุปถัมภ์ 3 กลุ่ม ที่เป็นผู้มีตำแหน่งทางการตั้งได้ยกตัวอย่างมาแล้วในบทข้างต้น เช่นกรณี
 กลุ่มของนายรา ที่มีตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน หรือกรณีกลุ่มนายสุที่มีตำแหน่งเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่ง
 ต่างก็เป็นผู้ที่อยู่ในฐานะผู้อุปถัมภ์ โดยมีชาวบ้านในหมู่บ้านเดียวกัน เป็นผู้รับการอุปถัมภ์ หรือถ้า
 พิจารณาออกไปนอกหมู่บ้านก็มีนายกิตติที่มีตำแหน่ง เป็นปลัดอำเภอที่รับผิดชอบตำบล ก็อยู่ในฐานะ
 เป็นผู้ให้การอุปถัมภ์โดยมีชาวบ้านตา เป็นผู้รับอุปถัมภ์และกลุ่มนอกชุมชนที่มิได้ใช้มีตำแหน่งทางการ
 ดังกรณี เจตุ กับ เต้าแกชี่ นั่นคือ การมีตำแหน่งทางการ เป็นเพียงปัจจัยหนึ่งที่เอื้อหรือส่งเสริม
 ให้ผู้อุปถัมภ์มีอำนาจ หรือ อยู่ในฐานะที่มีอำนาจในการต่อรองในสายสัมพันธ์ที่เหนือกว่าเท่านั้น
 แต่ไม่จำเป็นต้องเกิดความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ และกลุ่มของนางบุที่ไม่มีตำแหน่งเป็นทางการ แต่
 มีปัจจัยทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะที่ดินที่เช่า เป็นที่ทำนาและมีเงินทุน เป็นปัจจัยที่เอื้อให้นางบุอยู่ใน
 ฐานะของผู้อุปถัมภ์

การที่มีผู้อุปถัมภ์หลายคนในหมู่บ้านตา นั้น ทำให้มีการแข่งขันกันเพื่อแย่งผู้รับ
 อุปถัมภ์ แย่งในการ เป็นผู้ครอบครองปัจจัยการผลิตตลอดจนอำนาจทางการเมือง ลักษณะการที่มี
 ผู้อุปถัมภ์หลายคนที่บ้านตานั้นทำให้ผู้รับอุปถัมภ์สามารถ เลือกผู้อุปถัมภ์ได้ ที่ตนเห็นว่าสามารถทำให้
 ความคุ้มครองตนได้ และเป็นฐานการพึ่งพา และมีการเลือกการรับอุปถัมภ์ที่มีลักษณะ เฉพาะอย่าง
 มากขึ้น ดังกรณี นายราเลือก เต้าแกชี่ เป็นผู้อุปถัมภ์ในด้านการเงินและความคุ้มครองด้านการเมือง
 และเลือก เจตุที่เป็นผู้อุปถัมภ์ทาง เศรษฐกิจ เป็นฐานที่เป็นที่พึ่งพาทของผู้รับอุปถัมภ์ เช่นกรณี
 นายจาต้องพึ่งพื่อนายรา เมื่อต้องการซ่อมแซมบ้านบ้านของตนเอง แทนที่จะติดต่อโดยตรงกับ เจตุ
 แต่ก็มาพื่อนายราโดยอาศัยความสัมพันธ์ในการนำอุปกรณ์มาซ่อมแซมบ้านให้ก่อน หรือกรณีนายรา

ได้พึ่งพาภักดี ซึ่งเป็นปลัดอำเภอรับผิดชอบตำบล ในการ เป็นฐานที่พึ่งในการประเมินความดี ความชอบประจำปี และมีส่วนในการ เสนออนุมัติในโครงการพัฒนาในหมู่บ้าน เป็นต้น

หมู่บ้านตาขี้จู้ชั้นมีกลุ่มอุบถัมภ์ที่ค่อนข้างมีพลังหรือมี เป็นกลุ่มที่ค่อนข้างมั่นคงมี 2 กลุ่ม คือกลุ่มของนายราและกลุ่มของนายสุ ซึ่งทั้งสองกลุ่มไม่มีการแข่งขันที่เด่นชัด เนื่องจากบุคคล ทั้งสองที่ต่างก็ เป็นผู้อุบถัมภ์มีความสัมพันธ์แบบ เครือญาติกันด้วย คือนายรา เป็นบุตรของนายสุทั้งคู่ เหมือนจะ ไม่มีการแข่งขันกัน เพื่อแย่งชิงผู้รับอุบถัมภ์หรือช่างชิงทรัพยากรซึ่งกันและกัน และยังมี ส่วน ในการที่ เอื้อซึ่งกันและกันในด้านอื่นซึ่ง เป็นฐานที่สร้างความมั่นคงในกลุ่มของตนอีกด้วย เพราะทั้งนาย ราและนายสุสามารถที่จะนำ เอาทรัพยากรของกันและกันมาแลกเปลี่ยนหรือมีไว้ใช้ทำให้ทั้งสองมี ความสามารถในการครอบครองปัจจัยจำเป็นได้มากขึ้น ขณะเดียวกันทั้งสองก็พยายามสร้างฐานะของ ตนเอง เพื่อที่จะครอบครองปัจจัยจำเป็นให้มากที่สุด ซึ่งเท่ากับ เป็นการแข่งขันที่ซ้อนทับกับความ สัมพันธ์กับ เครือญาติทั้งคู่ เหมือนไม่มีความขัดแย้งที่ชัดเจนนั่นเอง การแข่งขันของกลุ่มอุบถัมภ์ในหมู่บ้านจึงไม่ เด่นชัด เหมือนกับการแข่งขันกับกลุ่มภายนอกหมู่บ้าน เช่นกับกลุ่ม เจ้าแก้ว กลุ่ม เจ้าตุ้ เป็นต้น

การรวมกลุ่มในหมู่สมาชิกธนาคาร เพื่อการ เกษตรและสหกรณ์การ เกษตร (ธ.ก.ส.) ของกลุ่มนายออ กับเจ้าหน้าทีทางอำเภอซึ่ง เป็นการแสดงให้เห็นถึงการรวมกลุ่มในระดับเดียวกันที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน เพื่อต่อรองกับกฎเกณฑ์ของ ธ.ก.ส. ท้ากับ เป็นการดอกย้ำ ถึงการมองตำแหน่งทางการที่ เป็นผู้อุบถัมภ์ และชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในการรวมกลุ่มผลประโยชน์ที่นำไปสู่ชนชั้นที่นักวิชาการหลายคนมองว่าเกิดขึ้น โดยเฉพาะที่มีการพูดถึงชนชั้นกลาง เมื่อเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ปี พ.ศ.2536 จริง ๆ แล้วการรวมตัวของชาวนา เพื่อต่อสู้กับอำนาจรัฐนั้น มีมานานแล้ว ดังกรณี กบฏ ศิเชียร พ.ศ.2124 กบฏโสมเสียร พ.ศ.2237 กบฏบุญเห่า พ.ศ.2214 กบฏเรื่องแก้ว พ.ศ.2334 กบฏสาเกียดโจ้ว พ.ศ.2358 กบฏพญา ผาบเชียงใหม่ พ.ศ.2432 ศีกสามโคก พ.ศ.2438 เจ็ยเมืองแพร์ พ.ศ.2445 กบฏผู้มีบุญภาค อีสาน พ.ศ.2444-2445 กบฏผู้มีบุญภาคใต้ พ.ศ.2452- 2454 เจ้าผู้มีบุญหนองหมาดหัว พ.ศ.2467 หมอลำน้อยชาตา พ.ศ.2479 นายศิลา วงษ์สิน พ.ศ.2502 เป็นต้น (กนกศักดิ์ 2530 : หน้า 29-32) จะ เห็นว่าการมองระบบอุบถัมภ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็น ทางการที่ทำให้สังคมไทยมีลักษณะปราศจากข้อขัดแย้งจึงไม่จริง เสมอไป

ในความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุบถัมภ์และผู้รับอุบถัมภ์ : ผู้รับอุบถัมภ์ที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับผู้อุบถัมภ์ที่ผูกพันแน่นแฟ้นในเชิงความรู้สึก จะมีผลต่อผลตอบแทนหรือความสัมพันธ์ที่

ดีกว่า หรือตั้งที่นักวิชาการเรียกว่าพวก"วงใน" (Core) และอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ที่ห่างออกไป มีความผูกพันอยู่ด้วยวัตถุและบริวารเป็นหลัก หรือเรียกว่าพวก "รอบนอก" (Periphery หรือ Support) ซึ่งกลุ่ม "วงใน" ในลักษณะดังกล่าวนี้จะพบในบ้านตาด้วย พบ เช่นกรณีของนายรา ที่มีผู้รับอุปถัมภ์รายกลุ่มโดย เฉพาะครอบครัวนายจาที่มีความใกล้ชิดมาก และมีการแลกเปลี่ยนอย่างสม่ำเสมออยู่ตลอดเวลา ทำให้มีความสัมพันธ์ระหว่างนายราและครอบครัวนายจามีความถาวรมากขึ้น แต่กับกรณีความสัมพันธ์ระหว่างนายกิตติ กับเจ้ตุ้ ซึ่งมีความผูกพันด้านวัตถุเสียส่วนใหญ่ นอกจากนี้ในกลุ่มแกนมีแกนของผู้รับอุปถัมภ์ ขนาดเล็ก และจะเปลี่ยนเมื่อข้าราชการผู้นั้น เกษียณ หรือโยกย้าย ทำให้บริวารที่อยู่ด้วยผลประโยชน์ที่รวมมากกว่าความจงรักภักดีและจะสลายสู่กลุ่มอื่นอย่างรวดเร็วแต่กับกรณีเก่าแก่ชื่ นายรา พยายาม เข้าใกล้ชิดเพื่อเข้าสู่แกนในหรือมีการใกล้ชิดมากขึ้น เพราะเก่าแก่ชื่ เป็นฐาน ทางการเงินให้กับนักการเมืองตลอดมา และนักการเมือง ก็ต้องพึ่งพาเก่าแก่ชื่อยู่

การเปลี่ยนแปลงและความสับสน เนื่องในระบบอุปถัมภ์ของบ้านตา

การเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของชาวบ้านตา คือ เหตุการณ์การแบ่งเขตการปกครองเป็นหมู่บ้าน ทำให้ชุมชนบริเวณรอบวัดตะกูแบ่งย่อยออกไป และการนำรูปแบบการปกครองประชาธิปไตย โดยเฉพาะช่วงตรัสศตวรรษที่ 19 มีการบูรณาการชาติดังเช่นสมัยของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่มีนโยบายการพัฒนาประเทศที่เน้นความเป็นคนไทย มีการออกกฎเกี่ยวกับการศึกษา ดังกรณีของโรงเรียนสอนภาษาจีนในไทยที่ต้องบังคับให้มีการสอนภาษาไทยด้วย และโดย เฉพาะครูที่ทำหน้าที่สอนต้องผ่านการสอบภาษาไทยก่อน เป็นต้นหรือการทำให้ประเทศมีความทันสมัยและมีการเปลี่ยนแปลงในกระแสนิยม โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่เริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2504 ดังนั้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ที่ทำให้เป็นระบบทุนนิยม มีการเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรม มีการผลิตเพื่อการขาย ทำให้แรงงาน ทุน ที่ดิน กลายเป็นสิ่งที่มีค่าต่อการซื้อขาย ซึ่งมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในลักษณะการแลกเปลี่ยน หรือกระจายผลประโยชน์ และสูญเสียความเป็นธรรมในระบบการช่วยเหลือกันภายในภาคเกษตร

การนำระบบชลประทาน เข้ามาในปี พ.ศ.2508 ทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรน้ำ ซึ่งทำให้ผู้ที่อยู่ปลายทางน้ำเป็นผู้เสียเปรียบ การจัดระบบชลประทานในหมู่บ้านตา เป็นการแก้ปัญหาเรื่องน้ำที่เป็นผล เนื่องมาจากสภาพภูมิประเทศที่หมู่บ้านตาดังอยู่ มีลักษณะ เป็นรูปกระทะคว่ำ ที่บ้านตาอยู่บนสันนูนของกันกระทะ ทำให้มีผลต่อการจัดน้ำที่เป็นคลองธรรมชาติ คือ

คลองบางบาลกระจายน้ำได้ไม่ทั่วถึง แต่ชาวบ้านก็ยังคงใช้น้ำทำการปลูกผักสวนครัวบริเวณที่สร้างบ้าน วนมาได้ใช้น้ำจากลำคลองดังกล่าวเพื่อทาน้ำ แต่ระบบคลองชลประทานที่สร้างขึ้นมาก็หลังนี้ก็ไม่สามารถจัดสรรน้ำให้หมู่บ้านตาได้อย่างพอเหมาะ เนื่องจากว่าหมู่บ้านตานี้ตั้งอยู่ไกลจากแหล่งส่งต้นน้ำ ประกอบกับสภาพที่เป็นสันนูนของพื้นที่ทำให้ชาวบ้านตาไม่ได้รับน้ำจกสรรที่ เหมาะกับฤดูกาลทาน้ำ นั่นคือในช่วงต้นฤดูการทาน้ำชาวบ้านตาจะไม่มีน้ำทาน้ำจะต้องรองจนกว่า ชาวบ้านที่อยู่ต้นท่างจะกักน้ำ เข้าที่นาตนเองเพียงพอแล้วจึงจะปล่อยน้ำต่อไป

ทำให้ระบบชลประทาน เป็นเพียงสัญลักษณ์ที่เป็นผลจากโครงการของราชการ

จากสภาพการเกษตรที่ยังคงอาศัยน้ำตามธรรมชาติและต้นทุนที่สูงขึ้น เพราะมีการนำเทคโนโลยี และสารเคมีมาช่วยในการเพิ่มผลผลิต ทำให้ชาวบ้านประสบกับภาวะขาดทุน ประกอบกับนโยบายการขยายการลงทุนและมีผลทำให้ที่ดินมีราคาสูงขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2532 ทำให้ชาวบ้านขายจำนวนหนึ่งขึ้นมาเพื่อเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น ดังที่มีชาวบ้านตาว่า 20 คน ไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมีส่วนในการกระตุ้นให้ชาวบ้านที่มีการศึกษาน้อย ได้ช่วยขยายศึกษาเพิ่มเติมกับระบบการศึกษานอกโรงเรียนจนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อที่จะได้เข้าศึกษาการศึกษาสมัครเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม

การก่อตัวของพรรคการเมือง ที่เชื่อมโยงกับท้องถิ่นโดยเฉพาะพรรคการเมืองที่ตั้งมานานแล้ว มีองค์กรการบริหารพรรคที่แข็งแกร่ง และมีการสร้างเครือข่ายโดยการหาสมาชิกพรรคในทุภาคของประเทศไทย ทำให้เกิดกลุ่มพรรคพวกขยายสู่นอกชุมชน และพยายามสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ โดยหาแนวร่วมของคนในชุมชนขึ้น และมีนายทุนที่เป็นฐานในการแสวงหาทรัพย์สินสมบัติให้มากที่สุด และพรรคพวก เพื่อที่จะเป็นตัวแทนเสริมบารมี ตลอดจนการมีอิทธิพลเหนือนักการเมืองหรือส่วนราชการ อาจจะมาในรูปแบบการบริจาค ช่วยเหลือ หรือพัฒนาหมู่บ้านในการทำถนน เช่น หมู่บ้านตาเคยได้รับการช่วยเหลือจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการนำดินลูกรังมาทำถนนในหมู่บ้าน

ความสืบเนื่องของระบบอุปถัมภ์ของบ้านตา ยังพบว่ามี การสืบทอดมา แม้จะถูกกระแสการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครอง แต่โครงสร้างอำนาจที่ปลูกฝังในจิตสำนึกของการรับรู้ว่ามีอำนาจสูงสุด เป็นผู้ปกครองประเทศ และทุกคนต้องปฏิบัติ และผู้น้อยต้องเชื่อฟังผู้ใหญ่ ดังนายรา เรียกผู้บังคับบัญชาว่า "นาย" และนายราต้องทำเมื่อ "นาย" สั่ง เพราะถ้าไม่ทำอาจจะถูกลงโทษด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง เช่น ตาหนี การตัดเงินเดือน การไม่สนับสนุนในผลงาน เป็นต้น

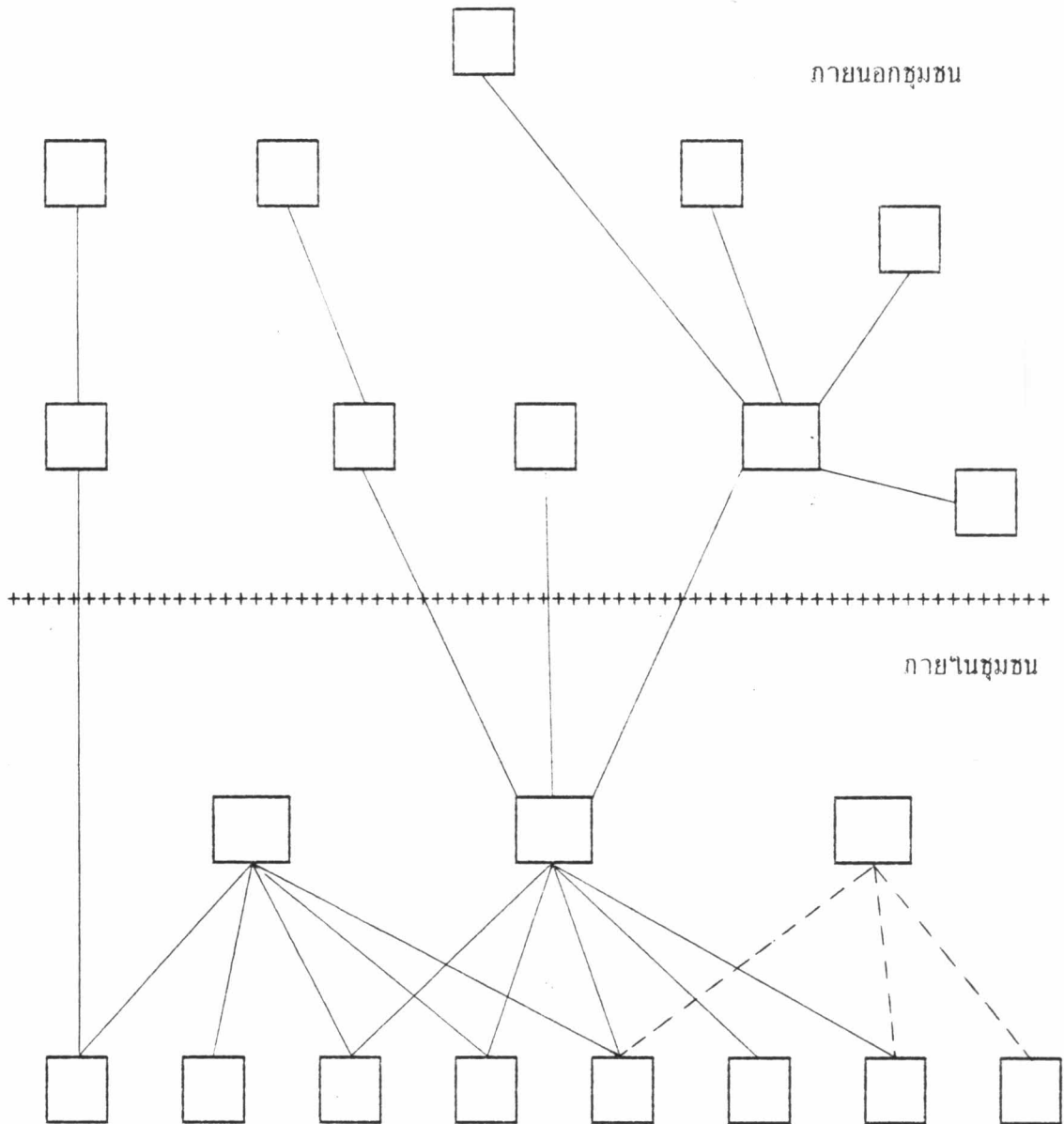
ในระดับปัจเจกบุคคล ชาวบ้านตายังคงรักษาอุดมการณ์ศักดิ์สิทธิ์มาตอ เนื่องมา
 ดังจะ เห็นได้จากแนวคิด " เป็นเจ้าคน นายคน" การส่งลูกเรียนหนังสือระดับสูงๆ เพื่อเข้ารับราชการ
 การ และแสวงหาทรัพย์สินสมบัติให้มากที่สุด ตลอดจนการแสวงหาอำนาจจากทางการ

ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ มิได้คงอยู่ในรูปสถาบันดังที่ อคิณ (อคิณ ช่างแล้ว
 2518) ที่กล่าวว่า เกิดขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นแต่ เป็นความสัมพันธ์ไม่แบบ เป็นทางการมาก
 กว่า แต่ก็ เป็นความสัมพันธ์ที่แฝงกับระบบราชการและความสัมพันธ์นี้จะมีแพร่หลายในระดับหมู่บ้าน
 ดังกรณีของนายรา ที่ เชื่อมโยงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านของนายรา เองและกลุ่มอุปถัมภ์อื่นที่ไม่มีตำแหน่ง
 ทางการ นั่นคือความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์มิได้สัมพันธ์กับสายการบังคับบัญชาของระบบราชการ เสมอไป
 แต่อาจมีความสัมพันธ์แบบข้ามชั้น ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของความสัมพันธ์ของแต่ละคนหรือกลุ่มคน

ความสัมพันธ์ของกลุ่มอุปถัมภ์ที่มีการรวมกลุ่ม เฉพาะที่อยู่ในชุมชน เช่นกลุ่ม
 ผู้รับอุปถัมภ์ของนางบุญ ซึ่งต้องสูญเสียความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ไป เพราะ เป็นกลุ่มที่จำกัด เฉพาะใน
 ชุมชน และกลุ่มของนางบุญเองก็มีกลุ่ม "วงใน" จำนวนน้อย ทำให้ความสัมพันธ์ที่ผูกพันกันทางด้าน
 จิตใจมีน้อย ซึ่งภายใต้ความสัมพันธ์ที่นางบุญติดต่อกับกลุ่มผู้รับอุปถัมภ์ของนางบุญเอง มีลักษณะที่เป็น
 ทางด้าน เศรษฐกิจ และจนสุดท้ายความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ก็ เปลี่ยนไปสู่ความสัมพันธ์ทางธุรกิจ

การแลกเปลี่ยนที่มีผลประโยชน์ เข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับกลยุทธการตลาด
 โดยผู้ที่มียุทธวิธีที่เหนือกว่าคู่ต่อสู้ ยอมได้กำไรสูงสุด ทำให้ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ถูกใช้
 เป็น เครื่องมือในการช่วงชิงผลประโยชน์ เข้าสู่กลุ่มตน ลักษณะดังกล่าวมีกลุ่มอุปถัมภ์หลายกลุ่มที่
 ขึ้นมาแข่งขัน ความสัมพันธ์ก็มีลักษณะ เฉพาะขึ้น ความยืนยาวของความสัมพันธ์ ผู้อุปถัมภ์ได้
 พยายามแสวงหาทรัพยากรจากภายนอกมากขึ้น ในการแข่งขันกันไม่ เฉพาะแต่ในกลุ่มอุปถัมภ์ใน
 หมู่บ้าน เท่านั้น ยังได้ขยายการแข่งขันสู่นอกหมู่บ้านอีกด้วย เพื่อ เป็นหลักที่สร้างความมั่นใจของผู้
 อุปถัมภ์ที่พยายามรักษาความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ให้ยืนยาวมากที่สุดและแสวงหาผู้รับอุปถัมภ์มากที่สุดด้วย

แผนภาพที่ 16 แสดงถึงการเชื่อมโยงของโครงสร้างระบบอุปถัมภ์บ้านตากับโครงสร้างระบบอุปถัมภ์ภายนอกชุมชน

หมายเหตุ ----- หมายถึง เคยมีความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์

จากแผนภาพที่ 16 ในหน้า 131 จะเห็นว่าลักษณะความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ใน บ้านตา ที่มีผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์หลายกลุ่ม และพบมีการหากลุ่มผู้อุปถัมภ์ใหม่ เมื่อ เก่าขาด การช่วยเหลือแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กัน เครือข่ายกับผู้อุปถัมภ์นอกชุมชน ที่เป็นตัวเสริมฐาน ความมั่นคงในการที่จะรักษาความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ในหมู่บ้าน นอกจากนี้ ผู้รับอุปถัมภ์ก็มิได้อยู่ได้ ผู้อุปถัมภ์ของคนในหมู่บ้านอย่างเดียว ดังกรณี นางจันทร์ ที่มีความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์กับนางนา และเจ้าของโรงแรม

